

Un senyoriu en crisi: municipis i parròquies contra el Monestir de Bages durant els segles XVIII-XIX

Francesc Serra i Sellarés

Universitat Autònoma de Barcelona. Departament d'Història Moderna i Contemporània
Edifici B. 08193 Bellaterra (Barcelona)
serrasellares@hotmail.com

Resum

Des de la baixa edat mitjana, el Monestir de Sant Benet de Bages, gran senyor feudal del Pla de Bages, començà a topiar amb interessos d'altres sobirans del territori. Aquests xocs s'incrementaren notablement durant l'època moderna, i ocasionaren greus conflictes entre senyors i vasalls. Després d'una llarga etapa d'interposició de pleits i d'enfrontaments, la Baronia de Bages s'erosionaria per a sempre. La crisi de l'Antic Règim segaria la vida de nou segles de monaquisme al Pla de Bages.

Paraules clau: monaquisme, Sant Benet de Bages, sobirania, pugnes, Antic Règim.

Resumen. *Un señorío en crisis: municipios y parroquias contra el Monasterio de Bages durante los siglos XVIII-XIX*

Desde la baja edad media, el monasterio de Sant Benet de Bages, gran señor feudal del Llano de Bages, empezó a chocar con intereses de los otros soberanos del territorio. Estos choques se incrementaron notablemente durante la época moderna, ocasionando graves conflictos entre señores y vasallos. Después de una larga etapa de interposición de pleitos y de enfrentamientos, la Baronía de Bages se extinguiría para siempre. La crisis del Antiguo Régimen pondría fin a nueve siglos de monaquismo en el Llano de Bages.

Palabras clave: monaquismo, Sant Benet de Bages, soberanía, pugnas, Antiguo Régimen.

Abstract. *A domain in crisis: Towns and Parishes Against the Abbey of Saint Benedict from the XVIIIth to the XIXth century*

Since late Middle Ages, the Abbey of Saint Benedict, feudal lord of Bages' plain, suffered several attacks from other territorial lords. These conflicts increased during the Modern Age causing serious confrontations between lords and vassals. After a long time, these mixed confrontations ended by the suppression of the very-ancient and once prosperous Abbey, seized by Bourbon Administration.

Key words: Sant Benet de Bages, Benedictine Abbey, Catalonia, Regalism, Eighteenth and Nineteenth Centuries.

L'any 1835 es posava fi a nou segles de vida monàstica a Sant Benet de Bages, monestir benedictí de la comarca del Bages, al bell mig de Catalunya. No fou una fi casual, ni tampoc una fi volguda per la comunitat benedictina resident al cenobi, fou senzillament l'explosió definitiva d'una conflictivitat arrossegada ja des de la baixa edat mitjana que enfrontava el senyor feudal, Monestir de Bages, contra els seus vassalls i sobirans contrincants. Fou una mort anunciada per la mateixa evolució política espanyola, que en un període de profundes reformes liberals, impulsades sobretot per la Constitució de Cadis de 1812, acabaria amb la desamortització dels béns del clergat, just després de la mort del monarca absolutista Ferran VII.

Avui, en plena revisió de la història del Monestir de Sant Benet de Bages¹, el gran senyor feudal i protector espiritual del Pla de Bages, té molt sentit analitzar quines van ser les causes de la desaparició de la comunitat benedictina en un monestir on ja hi residia des de l'any 967, data en què es va fundar.

Durant el segle XVIII, Sant Benet de Bages posseïa el domini d'una àmplia zona de l'actual comarca del Bages, l'anomenada Baronia de Bages, formada pels aleshores municipis de Navarcles, Sant Fruitós de Bages, Valldelshorts, Sant Martí de Torroella, Maians, Rocafort i les Preses, aquest darrer a la comarca de la Garrotxa. Aquests municipis, juntament amb una part de Santpedor, la quadra de Sant Martí de Serrahima i algunes possessions a Manresa, constituïen, entre d'altres de més disperses, el llegat d'un gran monestir medieval que havia vist decreïxer un gran patrimoni territorial format bàsicament durant els segles X i XI, quan el monestir, en tant que senyor espiritual i protector del Pla de Bages, havia adquirit extensos territoris per donacions i llegats testamentaris de famílies nobles de la zona i pagesos terratinents que, per la via de donacions al Monestir, pretenien posar remei a la seva ànima. És abundant la documentació existent sobre aquesta expansió territorial de Sant Benet de Bages durant els segles X i XI, bona part recollida en el volum quart de l'obra *Catalunya Carolíngia*, que, sota el nom de «Els Comtats d'Osona i Manresa», publicà l'historiador vigatà Ramon Ordeig. Una de les moltes donacions tingué lloc l'any 960 quan Ricardis donà al monestir de Sant Benet de Bages l'alou que tenia per al seu difunt Elienard, al comtat de Besalú, a la vall d'en Bas, la vila de les Preses, amb l'església de Sant Pere i diferents vilars². Moltíssims exemples més podrien esmentar-se sobre aquesta expansió territorial de Sant Benet de Bages, sempre acompanyada d'una protecció i d'un cert paternalisme alhora dels monjos benedictins vers els seus vassalls. El Monestir de Bages establia en emfiteusi els alous als seus vassalls a fi que en treballessin les terres i les fessin produir. El preu d'aquest establiment era un cens anual en espècies que els pagesos alodials havien de pagar al monestir en dates preestablertes, sovint per Nadal, la Mare de Déu d'Agost o la festa de Sant Joan. Aquests censos permetien la manutenció interna de la comunitat monàstica, que dedicava bona part del seu

1. El Monestir de Sant Benet de Bages fou adquirit per Caixa Manresa l'agost del 2000, per convertir-lo en un gran centre d'atracció turística i cultural de la Catalunya Central.
2. ORDEIG, Ramon (1999), «Els Comtats d'Osona i Manresa» (tom I), *Catalunya Carolíngia* (vol. IV), Barcelona: IEC, p. 650.

temps al conreu de la cultura i al culte diví. El monestir capbrevava les seves terres per cobrar-ne els censos i gaudia d'alguns drets monopolístics sobre el territori com ara l'arrendament dels molins i el control dels hostals, fleques i comerços, entre d'altres. A més a més, l'abat de Sant Benet nomenava els batlles i regidors de Navarcles, Sant Fruitós de Bages, Valldelshorts, Torroella, Mayans, Rocafort i les Preses, sobre els quals tenia autoritat i podia destituir-los quan ho creia convenient. Tot aquest poder derivava d'una societat profundament religiosa que des del segle x havia contribuït a la formació del patrimoni de Sant Benet de Bages.

Durant l'època moderna, però, aquesta societat ja havia canviat força. Als ulls del poble, el caràcter de senyor terrenal de Bages havia sobrepassat al de protector espiritual. Sovint el Monestir era un obstacle per al desenvolupament econòmic d'alguns dels seus vassalls, sobretot, en èpoques de carestia. Altres institucions s'havien enfortit amb el desenvolupament de l'Estat modern: el veguer de Manresa, màxim responsable de l'administració reial a Manresa i el seu terme, i el bisbe de Vic, que després del concili de Trento (1545-1563), esdevindria ambaixador papal i cap de la jerarquia eclesiàstica al territori diocesà. Ambdós es disputaven amb l'abat de Bages jurisdiccions i possessions que pretenien com a pròpies.

En aquest marc de domini senyorial de Sant Benet de Bages, cal destacar l'oposició constant al Monestir dels pagesos del veïnat a les capbrevacions i drets exigits pel Monestir, del clergat secular emparat per la Diòcesi de Vic, que sovint topava amb els interessos de l'abat de Bages, i del veguer de Manresa, que mantenia litigis amb un monestir que es negava a col·laborar, malgrat tenir possessions sota la seva jurisdicció. Sant Benet de Bages gaudia del mixt imperi sobre els territoris del seu domini, és a dir, gaudia de la jurisdicció civil plena i de la criminal baixa, amb excepció de l'aplicació de la pena capital i de la mutilació de membres. Així consta en un document de l'any 1625 de l'antic arxiu del Monestir de Bages, segons el qual l'Abat de Bages, en virtut de reials privilegis confirmats pels reis d'Aragó i l'emperador Carles V, exercia el poder jurisdiccional sobre el seu domini territorial, la Baronia de Bages³.

Per a exercir la seva jurisdicció civil i criminal sobre els pobles del veïnat, el Monestir disposava d'unes presons per a represaliar les incorreccions dels seus vassalls. Els batlles dels municipis havien de col·laborar amb l'abat de Sant Benet en l'administració de justícia de les seves respectives localitats, tal com s'especifica en els nomenaments de batlles. L'any 1764, l'abat Félix Cama nomenava per batlle de Navarcles Francesc Tapias, paraire, al qual concedia «ple, y libero poder, y mandato especial de poder exercir tots, y qualsevols actes, y funcions en dit lloch, y Terme de Santa Maria de Navarcles»⁴.

Durant el segle XVIII, la col·laboració de les autoritats locals amb el Monestir de Bages, cada cop seria més difícil. Mentre que el Monestir es refermava en la voluntat de continuar cobrant censos i noves imposicions als seus vassalls, necessaris per a la manutenció de la comunitat benedictina, el poder municipal s'uniria

3. ACA, *Monacals-Universitat*, llig. 78, any 1625. Reconeixement del domini jurisdiccional de Sant Benet de Bages.

4. ACA, *Monacals-Universitat*, llig. 77, any 1764. Nomenaments de batlles.

cada vegada més a les reivindicacions del poble, fins a posar-se al capdavant de la lluita contra el règim senyorial, ja entrat el segle XIX, quan Sant Benet de Bages perdria la facultat de nomenar els seus batlles i regidors. L'11 d'agost de 1812 es reuniren a la casa consistorial de Navarcles els membres del Comú amb tots els caps de família, per determinar la defensa dels seus drets sobre les pretensions del Monestir de Bages en contra del Comú i dels particulars del poble. D'aquesta reunió sorgí l'elecció de dos comissionats, Francesc Serra i Valentí Tàpies, que, en representació de tot el poble, quedarien encarregats de comparèixer davant la justícia com a representants del Comú i responsables de la tramitació de tots els pleits i causes necessàries per defensar el veïnat de les pretensions impositives del Monestir de Bages⁵. El poder municipal es posava al capdavant de la lluita contra el senyor jurisdiccional.

Durant el segle XVIII s'anà gestant aquesta força popular d'oposició al règim senyorial. Els anys 1751-53 els regidors de Navarcles van prendre possessió del seu càrrec sense ser nomenats per l'abat de Sant Benet, que tenia el dret de triar els regidors d'una terna presentada pel poble⁶. Per aquest motiu, l'abat obrí un pleit a l'Audiència, que acabà amb la resolució de multar amb 25 lliures cada regidor, en saber-se que la sentència no era obeïda. Paral·lelament les comunitats de Navarcles i Sant Fruitós obriren un pleit contra Sant Benet de Bages i el seu majordom, i adreçaren les seves queixes contra el Monestir al capità general de Catalunya, Marquès de la Mina, com es desprèn de la resposta de l'abat Maur Duró el 28 de juliol de 1751 al dit capità general de Catalunya: «Siento en el alma que estos vecinos de Navarcles y S. Fructuoso ayan pasado a cansar a V. S. con las quejas que han formado contra el mayordomo de este Monasterio, pues si con ellas ubiesen acudido a mi, avría puesto el remedio, mas prompto y mas proporcionado»⁷. La situació descrita en aquesta carta fou la presentació d'un pleit per part del Monestir contra els municipis de Navarcles i Sant Fruitós, justificant els seus drets senyorials, en resposta als pleits presentats per aquests pobles, a fi de lliurar-se de pagar els seus deures. El contingut de la carta exemplifica el motiu principal dels pleits entre senyors i súbdits, la negativa d'aquests darrers a ser capbrevatats pels primers.

Durant el segle XVIII, cada cop foren més els pleits que s'imposaren a Sant Benet de Bages per aturar les capbrevacions. Aquest fou un fenomen global a Catalunya, ja que amb la iniciativa dels comuns d'acudir a l'Audiència i d'imposar un pleit contra el senyor, s'aconseguia aturar immediatament tots els procediments del jutge de capbrevació. Els motius alegats per les comunitats de veïns a l'hora d'imposar un pleit contra la capbrevació acostumaven a ser el desacord amb la voluntat senyorial d'imposar nous deures o, més generalment, de renovar-ne alguns d'antics, la coacció senyorial per a fer-los declarar terres alodials, el rebuig

5. AHPM, Tomàs Coma i Riera, *Protocolos notariales de 1812*, p. 51.

6. BADOSA I COLL, Elisa (1978), «Procés d'una resistència pagesa. El poble de Navarcles contra el Monestir de Sant Benet de Bages (1711-1835)», a *I Col·loqui d'Història Agrària*, Barcelona.

7. ACA, *Monacals-Universitat*, llig. 79, any 1751. Carta de l'abat Maur Duró al capità general de Catalunya, Marquès de la Mina.

als requeriments de la citació d'inici de la capbrevació i la negativa pagesa de reconèixer el domini directe. Són també aquests motius, analitzats per Jordi Olivares en *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustria. Conflictivitat social i litigació a la Reial Audiència (1591-1662)*, els que destaquen en la litigació entre Sant Benet de Bages i els pobles de la seva baronia.

A les Preses, domini més apartat del Monestir de Bages, l'any 1791 es signà una concòrdia entre l'abat de Sant Benet, el Comú de les Preses i alguns pagesos del terme, segons la qual es reconeixia que el Bosc de Malatosquera era alou de Sant Benet de Bages, però es reduïen les pretensions impositives del Monestir. El document, en poder del notari públic d'Olot, Esteve Sayol, constata que els pagesos de les Preses no han de fer delme i tasca al Monestir de Bages, en contra del que s'havia pretès en un pleit de 1736, en el qual s'exigia als pagesos de les Preses de fer «decima y tasca als dits Ilustre Abad y Convent pertanyent y espec-tant del blat de moro, fasols, fabas amplas llubins, ortalissa y llegum menut que Déu donarà»⁸. Fou aquesta una altra situació d'enfortiment del poder municipal durant el segle XVIII, que féu que el Monestir reculés en alguns dels seus drets i preten-sions.

També a Navarcles tingué lloc l'any 1781 un pleit entre el comú de la població i els dos senyors alodials del poble, el Monestir de Sant Benet i la Diòcesi de Vic, també possessora d'alguns béns al terme. Aquest, als ulls dels veïns de Navarcles, pretenia aturar una capbrevació desmesurada, en la qual la Diòcesi de Vic volia capbrevar sobre algunes terres del terme de Navarcles, un domini directe que mai no s'havia reconegut; mentre que el Monestir exigia sobre les mateixes terres nous i exhorbitants drets que contradien els antics capbreus del propi terme. La resolució del pleit requeria que els dos senyors alodials del terme de Navarcles «cesen y se abstengan de todas molestias y perturbaciones relativas al dominio directo y dere-chos a el anexos que pretendan sobre las tierras del término de Navarcles»⁹. Aquest veïnatge entre senyors comportà sovint una situació tensa entre el Monestir de Sant Benet i la Diòcesi de Vic, situació, però, menys conflictiva que la que es produiria entre el Monestir de Bages i les autoritats del poder reial a Manresa, el veguer i, posteriorment, el corregidor.

A principis del segle XVIII, el bisbe de Vic i l'abat de Sant Benet van enfrontar-se davant dels tribunals per dirimir de qui era la jurisdicció civil de la quadra de Sant Martí de Serraïma. El bisbe de Vic, Raimon Marimon, reclamava la jurisdicció civil i criminal, el mer i mixt imperi, per mitjà del batlle i diputats de Sallent, sobre els quals també tenia jurisdicció. La Reial Audiència va dictaminar l'any 1723 que la quadra i parròquia de Sant Martí de Serraïma fos un poble diferent i separat de Sallent, i que no es trobés sota jurisdicció ni del bisbe de Vic ni de l'abat de Sant Benet, sinó del rei. Aquesta resolució portà cap a la creació d'un Ajuntament propi per a Sant Martí de Serraïma, amb un batlle nomenat per la Reial

8. PAGES I PONS, Joan (1984), *Les Preses i el Monestir de Sant Benet de Bages*, Olot: Alzamora, p. 243-245.

9. ACA, *Monacals-Universitat*, llig. 78, any 1751. Resolució d'un pleit presentat pel Comú de Navarcles contra els dos senyors alodials del terme: Sant Benet de Bages i la Diòcesi de Vic.

Audiència del Principat de Catalunya, fins que l'any 1839 fou unit a l'Ajuntament de Sallent¹⁰.

Els rectors de les parròquies de la Baronia de Bages sovint també encapçalaren la lluita contra el monestir, que en algunes ocasions topava amb els interessos de les seves parròquies. Mn. Josep Sebastià, rector de Sant Fruitós de Bages a la primeria del segle XIX, considerà que els monjos de Sant Benet no eren en cap cas capellans parroquials ni que el Monestir podia ser considerat Parròquia, motiu pel qual no podien exercir drets parroquials sobre masos de les parròquies de Sant Jaume d'Olzinelles i Sant Fruitós de Bages. Afirmava que els monjos del Monestir eren uns usurpadors de territoris, perduts per la condescendència dels antics rectors de la Baronia de Bages¹¹. Josep Sebastià convocà a l'església parroquial de Sant Fruitós una reunió de tots els caps de família el 2 de febrer de 1801, per incitar la població a la revolta contra el Monestir de Bages. L'actuació del rector portà a l'abat Francesc Burgués, l'any 1802, a demanar al bisbe de Vic que «hallandole culpable exercite con él aquella bondad natural é indulgente con que sabe corregir los excesos de sus súbditos sin castigarles: desea sí, que se abstenga el citado Cura de proteger en adelante semejantes discordias no mesclandose directa, ni indirectamente en las quejas ó recursos que dichos pueblos quieran seguir contra el Monasterio¹²». I és que Mn. Josep Sebastià era acusat per l'abat de Bages de «hacer servir su casa para las mas reprobadas asambleas y consiliabulos contra el Monasterio, seduciendo con lisongeras promesas la sencillez de los vecinos de uno y otro pueblo [...] exortandoles á que firmen poderes contra el Monasterio y ofreciendo que con la corta dilacion de la buelta de un correo se hallarían libres de pagar diezmos, laudemios y tercios á aquella Casa Religiosa». El mateix Josep Sebastià fou considerat un dels inductors de la revolta produïda a Sant Fruitós de Bages el 27 de gener de 1803, quan el corregidor de Manresa, juntament amb una partida d'homes armats, va donar possessió al batlle nomenat pel Monestir, Valentí Sanmartí, davant la resistència del regidor degà Josep Altimiras i altres, que no havien rebut l'ordre escrita del Real Acuerdo. Dos anys abans, Navarcles i Sant Fruitós havien sol·licitat la incorporació de les seves jurisdiccions a la Corona, per acabar amb la pressió política i fiscal que rebien del Monestir de Bages. Feta la presa de possessió de Valentí Sanmartí i publicat el seu ban corresponent, es va produir un avalot popular amb gent armada, després de tocar-se les campanes de l'església parroquial, que serviria d'aixopluc de molts amotinats, en el moment que les tropes del corregidor de Manresa es decidiren a empresonar els revoltats¹³. En aquest amotinament, exemple de la conflictivitat de les Parròquies de la Baronia de Bages amb el Monestir, el corregidor de Manresa actuà en connivència amb l'abat de Sant Benet, una connivència, però, que no deixa de ser casual, ja que un dels

10. SANMARTÍ I ROSET, Carme (1995), *La pagesia benestant al Bages. El Mas Sanmartí*, Manresa: Fundació Caixa de Manresa.

11. GIRBAU, Valentí (1996), *Església i societat a la Catalunya Central. El bisbat de Vic a l'època del Bisbe Veyan (1784-1815)*, Barcelona: Herder, p. 324.

12. ACA, *Monacals-Universitat*, llig. 80, any 1802. Carta de l'abat Francesc Burgués al bisbe de Vic.

13. GIRBAU, Valentí (1996), *Església i societat a la Catalunya Central. El bisbat de Vic a l'època del Bisbe Veyan (1784-1815)*, Barcelona: Herder, p. 325.

principals litigadors del Monestir de Bages era el mateix corregidor de Manresa, com en temps més antics ho havia estat el veguer.

Durant el segle XIII hi havia disputes entre el Monestir de Bages i el veguer de Manresa, aquestes s'accentuarien encara més durant els segles XVI i XVII. El 6 d'abril de 1625 tingué lloc una greu topada entre els homes del veguer i els de l'abat de Bages. Dirigint-se el pare Mathias Fabra, governador de Sant Benet, en companyia de vuit vassalls i dos criats de casa al lloc de Sant Martí de Torroella, que celebrava l'aplec de la festa del Roser, topà amb el sotsveguer de Manresa, Jacint Bertrán, i el seu nombrós grup d'homes, que pretengueren capturar el governador de Sant Benet, legítim administrador de Sant Martí de Torroella. Aquest, defensant-se, disparà contra un dels homes del veguer, i aquests iniciaren una bèl·lica persecució dels seus rivals. El 12 d'abril següent el sotsveguer i el conseller en cap de Manresa es dirigien amb un sometent armat de 500 homes al monestir de Sant Benet «pera regoneixer algunas cosas per convenir així al servei de sa megestat». El sometent envoltà el monestir i disparà diverses vegades. Segons el sumari dels fets, semblava com si els homes del sometent tinguessin la intenció d'enrunar el monestir¹⁴. Aquesta i moltes altres situacions beligerants i amenaces havien fet que ja des de molt antic el monestir tingués una infraestructura defensiva, ben apreciable encara actualment en les espitlleres defensives del seu campanar. Mantenir la pau dels claustres requeria sovint una renúncia a drets exigits i una certa cooperació amb les altres autoritats i vassalls.

La disputa per la jurisdicció de la Baronia de Bages fou l'espurna de moltes de les topades entre l'abat de Bages i el veguer de Manresa, únic possessor de la jurisdicció ordinària total, és a dir, del mer i mixt imperi, amb jurisdicció civil i criminal, alta i baixa¹⁵. A la Baronia de Bages, la jurisdicció civil plena i la jurisdicció criminal baixa pertanyien al Monestir de Bages, mentre que el veguer de Manresa, com a la resta de la vegueria, hi era l'únic responsable de la jurisdicció criminal alta. Era l'única autoritat judicial que, com a representant del rei, podia sentenciar penes de mort i mutilacions de membres. Amb el Decret de Nova Planta (1716), la vegueria de Manresa fou substituïda per una nova unitat territorial administrativa, el corregiment de Manresa, governat per un corregidor. Aquest continuà exercint la màxima autoritat judicial al territori, per la qual cosa freqüentà en enfrontaments contra el Monestir de Bages. En un pleit de 1746 el corregidor de Manresa manifestà la voluntat de «denegar la jurisdiccion del Abad de Bages en todos los Lugares, y Terminos que menciona la duda¹⁶», cosa que preocupà seriosament el Monestir de Bages. El corregidor de Manresa, com a representant de l'Administració reial sobre el territori de Manresa, pretengué sovint eliminar qualsevol obstacle al seu poder com a administrador de justícia en el territori de Manresa. Aquesta intromissió del corregidor de Manresa en la jurisdicció de l'abat de Bages

14. ACA, *Monacals-Universitat*, llig. 78, any 1625. Relació dels fets esdevinguts al Monestir de Bages el 12 d'abril de 1625.

15. TORRAS I SERRA, Marc (1994), «L'extensió territorial de la Vegueria i la Batllia de Manresa», *Dovella*, Manresa, núm. 47: 16

16. ALBAREDA, Juan (1746), *Los Venerables Abades de los Reales Monasterios de Monserrate, y San Benito de Bages*, Barcelona: Impr. Herederos de Maria Martí.

no s'aturà pas per cap pleit presentat, sinó que augmentà a mesura que transcorria el segle XVIII. Juntament amb aquesta intromissió del corregidor de Manresa, cal destacar la creixent oposició dels pobles de la Baronia de Bages i dels capellans de les parròquies d'aquest territori. El període culminant d'aquesta llarga i conflictiva oposició arribà acabada la guerra del Francès (1808-14) i promulgada la Constitució de Cadis (1812), que impulsà, malgrat les dificultats de l'absolutisme de Ferran VII, les reformes liberals d'Espanya, que afectarien profundament el patrimoni eclesiàstic. Una carta escrita per algun membre de la comunitat de Bages el 1817 manifesta la decadència de la jurisdicció i de la propietat territorial de Sant Benet de Bages en el seu entorn més immediat, les poblacions de Navarcles i de Sant Fruitós de Bages. La situació era veritablement compromesa per al Monestir de Bages, ja que havent-se abolit el seu poder jurisdiccional, es limità a reivindicar la seva propietat territorial¹⁷. Després d'haver perdut els drets de vassallatge, el Monestir de Bages es prengué com a prioritat conservar la propietat territorial, en perill de ser engolida pels pagesos del voltant que la conreaven. En aquest cas, el Monestir agraià i advertia alhora el fiscal de no qüestionar la seva propietat territorial: «Se ha abstenido pues cautamente y con todo pulso el Sr. Fiscal de demandar el Dominio del Suelo, haciendose cargo de que la jurisdiccion y la propiedad territorial son dos cosas distintas, que aun reunidas en un Posehedor tienen, o pueden tener diversas derivaciones, qual las tubieron mucho tiempo la Jurisdiccion y el dominio solariego de Sn Fructuoso y Navarcles [...]». La gairebé mil·lenària propietat territorial del Monestir de Bages perillava, pocs eren els pagesos treballadors de terres alodials del Monestir que pagaven els censos corresponents. La fi del senyoriu de Bages s'anava atansant. Des de 1811 la jurisdicció de Sant Benet de Bages passà a l'Estat, sota el control del corregidor de Manresa, que tindria la responsabilitat de nomenar el batlle i els regidors.

En pocs anys la vida estava canviant molt acceleradament per a un monestir que a mitjan segle XI havia estat senyor d'un extens territori que comprenia els termes de Calders, Castellcir, Castellfollit de Riubregós, Maians, Navarcles, el Pont de Vilomara, les Preses, Sant Fruitós de Bages, Santpedor, Serraima, Riner, Rocafort, Torroella i Valldelshorts, entre d'altres. A la primeria del segle XIX, d'aquesta passada brillantor, només se'n recordaven les velles pedres, testimonis d'una vida comunitària entregada a la divinitat, marcada, entre d'altres, per un gloriós conreu cultural i pel culte a sant Valentí màrtir, patró de Navarcles i de tot el Pla de Bages, les relíquies del qual es conservaven i veneraven des del segle X al Monestir de Bages.

El juliol de 1819 una nova notícia colpí el Monestir, una ordre de la Subdelegació d'Hisenda de Manresa li embargava els delmes a favor del crèdit públic. El procés fou força sorprenent, com ho constatava l'abat Manuel Blasco: «Certifico que en todo el tiempo anterior a la guerra no havia oido hablar, ni se me pidió cosa alguna por los diezmos de Rocafort, de Navarcles, ni de Sn. Pedor, ni el Monasterio dio cosa alguna, ni el Abad, como falsamente dice el subcolector Artigas, a los

17. ACA, *Monacals-Universitat*, llig. 77, any 1817. Carta d'un membre de la comunitat benedictina al fiscal de la Reial Audiència.

subarrendadores o colectores de diezmos exentos, por razón de los diezmos de dichos pueblos de los cuales siempre habíamos estado en quieta y pacífica posesión, hasta que en este julio de 1819 supe con la mayor sorpresa que por orden de la Subdelegación de Manresa se habían embargado dichos diezmos a favor del crédito público [...]»¹⁸. L'administració pública del monarca Ferran VII, i molt més encara, les reformes del Trienni Liberal (1820-1823), posaren el Monestir en una situació de difícil subsistència, que culminà amb l'exclaustració a la darrereria de juliol de 1835. Cinc anys abans, l'abat Bernat Garrich, veient el perill constant que amenaçava els ordes monàstics, decidí de suspendre definitivament les capbreuacions, amb la qual cosa deixaven d'entrar la major part de les rendes del Monestir. L'economia de la casa continuà reduint-se. El 23 d'abril de 1834, en un consell de Sant Benet de Bages, es llegí un ofici del capità general de Catalunya en el qual es demanava al Monestir la quantitat de sis-cents duros per posar remei a les urgències de l'Estat. La satisfacció d'aquesta contribució a càrrec del Monestir no era possible «por la baja de frutos que ha sufrido y sufre, ya por no cobrarse laudemio alguno, era de parecer hacer este sacrificio, atendidas las circunstancias en que nos hallamos».

L'abat Bernat Garrich, gran predicador natural de Vilanova i la Geltrú i prior de Montserrat durant el Trienni Liberal, juntament amb la seva comunitat integrada per fra Joan Planas, prior; fra Ramon Macià, majordom; fra Agustín Bragado; fra Gregori Torelló; fra Tomás López Guitián; fra Santiago Pons; fra Ángel Jiménez; fra Agustín Díaz, fra Damián Hermosilla, fra Isidre Bojons, diaca; fra Marià Baltà, llec; i Martí Noguera, llec i mestre, abandonaven el monestir per a sempre més després d'assabentar-se de l'esclat d'una revolta popular a Barcelona que havia portat a la crema de molts monestirs i a la matança dels monjos. Era doncs aquesta la trista fi d'un mil·lenari monestir, centre de la cultura i religiositat del Pla de Bages, que, en el marc de la lluita liberal contra el règim senyorial, havia perdut les seves darreres possessions per a passar a engreixar la hisenda de l'Estat, que l'any 1845 les vendria en pública subhasta al burgès barceloní Antoni Blahà¹⁹. La desamortització i la revolta popular contra el clergat regular havien segat completament la vida monacal de Sant Benet de Bages.

18. ACA, *Monacals-Universitat*, llig. 74, any 1819. Carta de l'abat Manuel Blasco.

19. SERRA I SELLARÉS, Francesc (2001), «El Monestir de Sant Benet de Bages, des de l'exclaustració fins als Casas», *Butlletí Amics de l'Art Romànic del Bages*, n. 124: 142-149, Manresa.